

Janusz Krawczyk

Od tradycji rzemieślniczej do naukowych podstaw konserwacji mebli zabytkowych

Ochrona Zabytków 46/1 (180), 57-61

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OD TRADYCJI RZEMIEŚLNICZEJ DO NAUKOWYCH PODSTAW KONSERWACJI MEBLI ZABYTKOWYCH

Gdy przed kilkunastu laty w pracowni konserwacji mebli zabytkowych zapytałem stolarza czemu usuwa z blatu stołu simmlerowskiego zachowaną w doskonałym stanie politurę szelakową, odpowiedział, że musi tak postąpić, by uzyskać dostęp do powierzchni drewna. Dodał, nie bez dumy, że po przeszlifowaniu blatu nie tylko znikną wszelkie nierówności, ale i odstąpięty zostanie piękny rysunek oraz prawdziwy kolor wyblakłego przez lata forniru mahoniowego. Niewykonanie określonego w ten sposób programu działania uważałby za nieuczciwe tak wobec mebla, jak i klienta, który mu ten mebel powierzył.

Myszę, że ta wypowiedź ukazuje wyraźnie, jak pewne systemy wartości i etyka zawodowa wyrastające z wielowiekowej tradycji rzemiosła mogą przyczynić się do pozbycia mebli zabytkowych ich charakteru zabytkowego.

Niniejszy artykuł analizujący historyczne przykłady interwencji na meblach jest próbą odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak często w dziedzinie konserwacji mebli zabytkowych tradycja rzemieślnicza pozostaje w konflikcie z założeniami ochrony dóbr kultury. Przynależność mebla — wytworu rąk ludzkich — do świata materialnego poddana jest prawom dezintegracji materii. Równocześnie jako fenomen społeczno-kulturowy istnienie mebla i jego losy są ściśle związane z ewolucją jego recepcji, z funkcjami jakie mu człowiek powierzał. Następnym ciągu interakcji zachodzących między meblem i jego otoczeniem w ciągu wieków są transformacje mebla tak w aspekcie materialnym, jak i kulturowym. Działania człowieka na meblach — jako jeden z typów tych interakcji można analizować nie tylko pod kątem zastosowanych materiałów, narzędzi i technik, lecz również od strony motywacji, jakie tym interwencjom towarzyszyły. Różne były powody, dla których właściciele mebli zlecali rzemieślnikom wykonanie określonych prac. Również cele, jakie stawiał sobie stolarz, snycerz czy pozłotnik zmieniły się w czasie pozostając zawsze funkcją jego możliwości warsztatowych, jego wiedzy o meblach, jego etyki zawodowej, a także zdolności wyjęcia na przeciw oczekiwaniom zleceniodawcy.

INTERWENCJA CZY PRZEDŁUŻENIE PROCESU TWÓRCZEGO

Pierwszymi konserwatorami mebli byli nierzadko ich twórcy, świadomi nietrwałości zastosowanych rozwiązań tech-

nicznych. Interwencje te mogą być uważane za przedłużenie procesu twórczego. Z żywotów intarsjatora florenckiego Benedetto de Maiano (1444-1496) dowiadujemy się, że w transportowanych dla króla Węgier Marcina Korwina skrzyniach intarsjowanych drewnem, wilgoć rozmiękczyła klej do tego stopnia, że „*po odwinęciu ich z woskowanego płótna prawie wszystkie naniesione części się oderwały i upadły na ziemię. Artysta, którego ta publiczna porażka mocno ukarała złożył markieterię na nowo, tak dobrze jak tylko potrafił z czego król był wielce zadowolony*”¹. Osiemnastowieczny ebenista paryski Sigismond Flexan sprzedając zrobione przez siebie biurko zobowiązuje się do jego odnawiania „*przypuszczając, że może się jakiś błąd jego dzieła przytrafić*”².

Pielęgnacja i odnawianie mebli

O tym, że do pielęgnacji i odnawiania mebli przywiązywano dużą wagę świadczy fakt, że na dworach i w wielkich majątkach pracowali specjalnie do tego celu zatrudnieni ebeniści i stolarze. Dzięki zachowanym rachunkom, dziennikom i inwentarzom wiemy np., że na dworze hiszpańskim w 1691 r. prace tego typu wykonywał ebenista Jean Miguel-Borobey³, w roku 1711 przy odnawianiu mebli księcia de Condé pracowali stolarz — A. Potain oraz ebenista — A. Guillemard⁴. Z kolei odnawianiem mebli na dworze Ludwika XIV w Wersalu zajmował się Dominique Cucci, którego w czasach Ludwika XV zastąpili Duboisson i J.C. Quervelle, a w epoce Ludwika XVI — P.R. Vandercuse-Lacroix i inni^{5,6}. Ebenista F.H.G. Jacob-Desmalter odnawiał i pielęgnował meble na dworze Napoleona i Ludwika XVIII⁷.

¹ G. Vasari, *Żywoty najslawniejszych malarzy, rzeźbiarzy i architektów*, Kraków 1987, T3, s. 143.

² Paris, Archives nationales, Minutier central, étude XXVIII, Liasse 64, 8 août 1702 (za D. Alcouffe, *Restauration du Mobilier*, Fribourg 1982, s. 7).

³ Madrid, Archivo de Palacio, Seccion administrative, leg. 631 (Ebanistas), za D. Alcouffe op. cit., s. 118).

⁴ Paris, Archives nationales, R3 296, compte de la succession du prince de Condé, 1711, s. 272, 282 (za D. Alcouffe op. cit., s. 118, 119).

⁵ A. Pradere, *Les Ebenistes français de Louis XIV à la Revolution*, Tours 1989, s. 58.

⁶ Comte F. de Salverte, *Les Ebenistes du XVIIIe siècle, Leurs oeuvres et leurs marques*, Paris 1985, ss. 102-103, 185, 272.

⁷ H. Lefuel, *François-Honoré-Georges Jacob-Desmalter - ebeniste de Napoleon Ier et de Louis XVIII*. Paris 1925, s. 239, 240.

Aby spełnić oczekiwania zleceniodawców meble czyszczone, powtórnie politurowano i werniksowano.

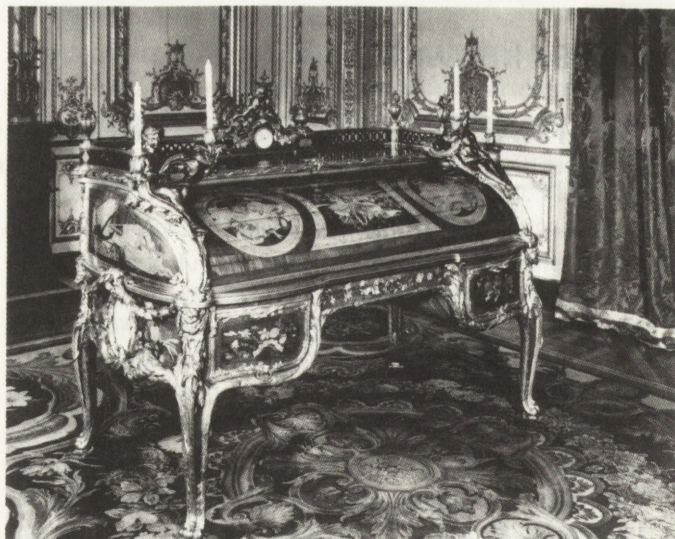
W osiemnastowiecznych rachunkach i dziennikach z terenu Francji operacje tego typu określano mianem *raccommodage* co w wolnym tłumaczeniu oznacza „uzdatnianie”. Jednakże termin ten krył niekiedy zabiegi bez porównania bardziej drastyczne i bezwzględne wobec oryginału. Klasycznych przykładów dostarcza historia biurka królewskiego zaczętego w 1760 r. przez Oebena i ukończonego w 1769 r. przez Riesenera. Z dziennika prowadzonego przez tego ostatniego wynika m.in., że w 1776 r. scyklinował i przeszlifował intarsje biurka, w rok później powtórzył te zabiegi, a poza tym dopasował i przykleił części, które brakowały. Zadania odnowienia królewskiego biurka podjął się Riesener jeszcze dwukrotnie w 1785 i 1796 roku⁸. Za wszystkie te prace dostawał zapłatę, co świadczy m.in. o tym, że traktowano zużywanie się mebli za proces naturalny, nie obciążający konta wytwórcy. Znaczy to również, że opisane interwencje Riesenera nie mogą być traktowane jako „przedłużenie procesu twórczego”.

W tym miejscu warto przytoczyć opinię Pierra Verleta na temat zależności między rangą mebla a częstotliwością dokonywanych na nim zabiegów pielęgnacyjnych. „*Jest pewne, że im wspanialszy był mebel, tym bardziej zależało właścicielowi na zachowaniu jego pierwotnej sily uwodziecielskiego oddziaływania, tym bardziej mógł być on odmieniony i zużyty przez retusze i zbyt częste czyszczenie*”⁹.

Naprawy

Z lektury materiałów archiwalnych wynika, że odnawianiu mebli często towarzyszyły naprawy. Kiedy uszkodzenia mechaniczne mebli wynikające z ich użytkowania, wypadków, złych warunków przechowywania podważały ich funkcje użytkowe, stawiano przed sprowadzonymi rzemieślnikami zadania przywrócenia meblom ich funkcjonalności. Wiemy, że na dworze Ludwika XIV tego typu prace wykonywał wspomniany już ebenista włoski Dominique Cucci¹⁰. Z dziennika marszanda — złotnika królewskiego Lazare Duvaux wynika, że już w XVIII w. zakres interwencji i repertuar zawodowy reperatora były bardzo bogate. Sklejanie i dorabianie nóg mebli szkieletowych, powtórne zafornirowanie, uzupełnianie ubytków intarsji, wpuszczanie „szpanów” w pęknięciach ścianek bocznych — oto niektóre z przykładów¹¹. Natomiast w dzienniku Jacoba Desmaltera z początków XIX w. czytamy m.in. o uzupełnianiu brakujących elementów konstrukcyjnych, podklejaniu odspojonych fornirow, wzmacnianiu nóg stołu poprzez „wpusz-

czenie” listew wzmacniających¹².

1. J.P. Oeben, J.H. Riesener, biurko królewskie, 1760-1769, (Wersal) (zdjęcie ze zbiorów Service Photographique de La Réunion des Musées Nationaux)

1. J.P. Oeben, J.H. Riesner, royal desk, 1760-1769 (Versailles) (photograph from collections of Service Photographique de la Réunion des Musées Nationaux)

Modyfikacje

Kolejny etap interwencji na meblach — modyfikacje — pozostaje w jeszcze ściślejszej zależności z kontekstem kulturowym mebla, epoką artystyczną, modą, gustem indywidualnym. W XVIII w. modyfikacje mebli wynikały często „z osądu stylowego, ze zmiany funkcji, gustu lub ze zwyczajnego kaprysu”¹³.

Licznych przykładów takich interwencji dostarcza wspomniany już dziennik Lazare Duvaux. Dorabianie drzwiczek kątnych, skrócenie i powtórne zafornirowanie komody, obniżanie wysokości mebli intarsjowanych wymagające również powtórne zafornirowanie ich płaszczyzn — oto niektóre z zadań, jakimi właściciele mebli obarczali stolarzy¹⁴. Znaczna część francuskich mebli królewskich sprzedawanych na aukcjach już w wieku XVIII dostała się w ręce „przedsiębiorczych” marszandów, którzy wycinali z nich elementy pokryte cennymi mozaikami i intarsjami, by zaoferować je później kolekcjonerom. W latach 1770-1790 marszand Julliot zlecał takim uznanym ebenistom, jak Carlin i Weissweiler wkomponowanie starych płycin intarsjowanych w nowe meble, odpowiadające gustom epoki¹⁵. Opisane praktyki nie ustawały w wieku XIX, a zwłaszcza w okresie następujących po sobie mód na meble średnio-wieczne, renesansowe, siedemnasto- i osiemnastowieczne. Jak pisze D. Alcouffe „*kabinety hebanowe francuskie z*

⁸ P. Verlet, *Le Mobilier royal français*, Paris 1955, s. 69.

⁹ P. Verlet, *Les Meubles français du XVIIIe siècle*, Paris 1955, s. 188.

¹⁰ A. Pradere op. cit., s. 58.

¹¹ L. Duvaux, *Livre-Journal de Lazare Duvaux 1748-1758* - publié par M. Louis Courajod. Paris 1873, T2, ss. 217, 238, 277, 278, 282, 318, 323, 326.

¹² H. Lefuel, op. cit., ss. 239, 240.

¹³ P. Verlet, *Les Meubles*, op. cit., s. 189.

¹⁴ L. Duvaux, op. cit., T2, ss. 18, 49, 50, 66, 174, 189, 221, 234, 235, 259.

¹⁵ A. Pradere, op. cit., s. 55.

połowy XVII wieku są w zależności od ich stanu przekształcone w spód szafy, w szafę „à deux corps”. Ich wykorzystywanie jest jedną ze specjalności handlarza dzieł sztuki - Londyńczyka Edwarda Holmesa Baldocka, który wystawia na sprzedaż w 1843 roku drzwi i płytciny pochodzące z mebli tego typu¹⁶.

Z przykładów polskich warto wspomnieć o losach intarsjowanego stropu elbląskiego z drugiej połowy XVII w., który został zakupiony jako pozostałość z rozbieranego budynku i wmontowany powtórnie na zamku w Gołuchowie podczas przeprowadzanych tam w latach 1874-1885 prac restauratorskich. Ponieważ strop został zaadaptowany do wymiarów sali o planie ośmiokątnym część intarsji uległa zniszczeniu¹⁷.

Modyfikacja mebli to temat niezwykle obszerny i nie sposób sklasyfikować wszystkich okoliczności i motywacji, jakie im towarzyszą. Warto jednak wskazać na jeszcze jedną grupę przyczyn, które obok czynników artystycznych, użytkowych czy komercyjnych odgrywały w historii mebli rolę szczególną. W wykazach Garde Meuble National w drugim roku Rewolucji Francuskiej pod datą 13 Floreala widnieje następująca notatka: (...) „Riesener przyszedł raz jeszcze przerobić bogaty i wspaniały „sekretaire à cylindre” (chodzi o wspomniane wcześniej biurko królewskie — przyp. J.K.) aby temu meblowi królewskiemu odjąć najwięcej jak tylko możliwe znaków starych królów. Mebel ten z gabinetu wewnętrznego króla w Wersalu został pozbawiony wszystkich atrybutów feudalności i zastąpiony przez inne, które zostały nakazane ustnie obywatelowi Riesenerowi¹⁸.

W tym samym roku na zamówienie Rewolucyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości ebenista Perin przerabia „starą i piękną szafę Boulle'a by w niej zastąpić te partie ornamentu, które reprezentowały figury feudalne¹⁹.

Przykładów na modyfikacje mebli z pobudek politycznych, ilustrujące ten swoisty splot losów mebli z historią narodu czy państwa dostarcza nie tylko Rewolucja Francuska. Dwadzieścia jeden lat po opisanych wydarzeniach, w epoce triumfalnego powrotu Burbonów na tron Francji, ebenista Ludwika XVIII Jacob Desmalter notuje w swoim dzienniku: „Rozmontować łożo: umocować insygnia królewskie, wielką wstęgę św. Michała i wszystkie inne ornamenty, zdemonstrować orła ze zwieńczenia i umieścić tam kwiat lilii²⁰.

Restauracja

Obok zmieniającego się mód na stylowe meble z przeszłości innym zjawiskiem wzrastającym na gruncie dziewiętnastowiecznego historyzmu były początki naukowej refleksji

¹⁶ D. Alcouffe, op. cit., ss. 8, 9.

¹⁷ Z. Dolczewski, T. Jakimowicz, *Zamek w Gołuchowie*, Poznań 1978, s. 20.

¹⁸ P. Verlet, *Le Mobilier*, op. cit., s. 70.

¹⁹ D. Ledoux-Lebard, *Les Ebenistes parisiens, 1795-1830*, Paris 1982, s. 518.

²⁰ Lefuel, op. cit., s. 435.

nad zabytkami. Pojawia się termin „restauracja” rozumiany jako przywracanie zabytkom dawnego (nieko-niecznie pierwotnego) stanu. W przeciwieństwie więc do epok poprzednich działania na „zabytkach przeszłości” miały być „zabiegiem świadomym, będącym wynikiem pietyzmu dla zabytków i ich historycznego wartościowania²¹.

2. Sala Czerwona Ratusza Głównego Miasta w Gdańsku. Ściana północna z wmontowaną w latach siedemdziesiątych XX w. intarsjowaną boazerią. (zdjęcie ze zbiorów Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku)

2. The Red Hall in the Main Townhall of Gdańsk. North wall with inlaid panelling installed in the 1970s (photograph from collections of the Archive of the Voivodeship Conservator in Gdańsk).

Znamienne jest, że pietyzm ten dotyczył dawnych form, wyglądu, a nie substancji materialnej. Nic więc dziwnego, że przeprowadzane na meblach „naukowe” działania restauratorskie prowadziły niekiedy do eliminacji uszkodzonych elementów oryginału i zastąpienia ich mniej lub bardziej udanymi kopiami. Jak podaje Norbert Golichowski na przełomie XIX i XX w. przy siedemnastowiecznych stallach intarsjowanych w kościele OO. Benedyktynów we Lwowie pracował Antoni Ragóiewicz, artysta-rzeźbiarz z Przeworska. W roku 1905 grono konserwatorów (dr Ludwik Finkiel, dr Aleksander Czołowski i Zygmunt Hendel) jednogłośnie przyznało, że „stalle nowe są stallami dawniejszymi”. W efekcie przeprowadzonych prac z zabyt-

²¹ J. Frycz, *Restauracja i konserwacja zabytków architektury w Polsce w latach 1795-1918*, Warszawa 1975, s. 9.

kowych stall pozostała tylko część dębowej dekoracji rzeźbiarskiej, natomiast „niektóre części z dawnych stall lepiej zachowanych oddano do muzeum przemysłowego”²². Dążenie do przywrócenia meblom pierwotnego wyglądu nieraz dawało impuls spektakularnym operacjom. W końcu XIX w. Emile Molinier — konserwator Luwru zrekonstruował dekorowany markieterią Boule'a siedemnastowieczny kabinet, którego dwa podstawowe elementy na skutek wcześniejszych modyfikacji funkcjonowały jako samodzielne meble: konsola i szafka. Prace przeprowadzono w oparciu o opisy i szkice archiwalne, a także bazując na analizach porównawczych innych mebli tego typu²³.

Z najnowszych przykładów rekonstrukcji godne odnotowania są prace przeprowadzone w latach 1954-1970 przez Oddział Gdański PKZ w Sali Czerwonej Ratusza Głównego Miasta w Gdańsku. Przyjęta koncepcja zakładała przywrócenie sali wyglądu z okresu po renesansowej przebudowie, z przełomu XVI i XVII wieku. Wobec zachowania 80% z przedwojennego stanu wyposażenia Sali Czerwonej postanowiono brakujące elementy zrekonstruować na podstawie fotografii archiwalnych. Decyzja o rekonstrukcji dotyczyła również części zaginionych szesnastowiecznych ław intarsjowanych ściany zachodniej. Ponieważ nie zachowała się znana jedynie z fotografii ława (siedemnastowieczna?) z części północnej sali postanowiono wmontować wzdłuż ściany północnej intarsjowaną boazerię złożoną z kopii intarsjowanych kompozycji zdobiących czoła ław zachowanych²⁴.

Ochrona mebli zabytkowych

Reakcją na interpretacyjny charakter restauracji i rekonstrukcji zabytków były z jednej strony próby poddania tego typu działań rygorom metodologicznym, z drugiej natomiast wzrost znaczenia tych teorii konserwatorskich, które dowartościwiają pojęcie „substancji zabytkowej” i występując w obronie autentyczności zabytku — opowiadały się po stronie konserwacji zachowawczej. Tej odmiennej koncepcji działań konserwatorskich towarzyszyło w praktyce przesunięcie akcentów z prac doraźnych, interwencyjnych skierowanych przeciwko zniszczeniom, jakim uległa materia zabytku w stronę kompleksowych działań profilaktycznych mających na celu zapobieganie procesom niszczącym bądź ich opóźnianie. Wspomniane przemiany nie pozostały bez wpływu na sytuację w dziedzinie

²² W. Golichowski, *Kościół OO. Benedyktynów we Lwowie*, 1911, s. 8-21.

²³ D. Alcouffe, op. cit., ss. 14, 15.

²⁴ Wydaje się, że dla decyzji o wmontowaniu wzdłuż ściany północnej intarsjowanej boazerii trudno znaleźć jakiegokolwiek uzasadnienie konserwatorskie. W swoim obecnym (poprawionym przez konserwatorów) kształcie intarsjowany wystrój sali nie odzwierciedla osiowego charakteru planu przestrzennego Sali Czerwonej z okresu po przebudowie w latach 1593-1596.

J. Krawczyk, *Intarsje Wielkiej Sali Rady Ratusza Głównomijskiego w Gdańsku i ich problematyka konserwatorska*. Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Jana Tajchmana UMK Toruń 1986, ss. 86-94.

konserwacji mebli zabytkowych. Już w 1945 r. włoski historyk sztuki F. Arcangeli stwierdza, że ilość i zakres prac konserwatorskich przeprowadzonych na renesansowych meblach katedry w Orvieto i Palazzo Publico w Sienie podważają wiarygodność zachowanych na nich intarsji, dyskwalifikując je tym samym jako materiał do badań analitycznych nad intarsją renesansową we Włoszech²⁵. Uznanie dokumentarnego charakteru mebli zabytkowych dokonuje się nie tylko na gruncie historii sztuki. Zastosowane w meblach materiały, rozwiązania konstrukcyjne, techniki dekoracyjne są odzwierciedleniem poziomu technicznego i sposobu pracy jego twórcy, świadectwem epoki. Równocześnie stan zachowania mebla, ślady użytkowania, a nawet degradacje są dokumentem trwania mebla, jego przemian tak w aspekcie materialnym, jak i kulturowym, są dokumentem jego relacji z człowiekiem na przestrzeni wieków.

Ewolucja recepcji mebla, przyznanie mu statusu zabytku pociąga więc za sobą konieczność rozpatrywania każdej ingerencji konserwatorskiej w wymiarze kulturowym — wymiarze, do którego materia mebla pozostaje bezcennym źródłem informacji.

Opisanym tendencjom towarzyszy wzrost udziału nauk ścisłych w analizie i konserwacji mebli zabytkowych. Zorganizowane sympozja w Oxfordzie (1978) i Ottawie (1980) jak również cykl artykułów opublikowanych w „Maltechnik restauro” pod koniec lat siedemdziesiątych dały impuls naukowym badaniom w takich dziedzinach, jak historia technik meblarskich, identyfikacja materiałów składowych mebli zabytkowych, diagnostyka, konserwacja profilaktyczna drewna²⁶. Weryfikacja technik i materiałów konserwatorskich prowadzi do zakwestionowania stosowanych w warsztatach stolarskich metod usuwania zachowanych politur i złoceń, szlifowania powierzchni drewna, wzmacniania jego struktury, modyfikowania konstrukcji mebla i uzupełniania ubytków.

Należy przyznać, że ta kształtowana przy współudziale nauk ścisłych nowa koncepcja ochrony mebli zabytkowych, uwzględniająca nie tylko ich aspekt, formalny, lecz również i materialny, techniczny czy kulturowy, nie znalazła, jak do tej pory, zadowalającego odzwierciedlenia w przemianach praktyki konserwatorskiej. Wszystkie zanalizowane w niniejszym artykule typy interwencji na meblach przetrwały do dnia dzisiejszego i są w sposób bardziej czy mniej świadomy realizowane. Jeśli można mówić o przemianach, to dotyczą one raczej możliwości technicznych, które są obecnie dużo większe. Dzięki rozwojowi (często nie kontrolowanemu) technik i materiałów konserwatorskich, współczesny warsztat konserwatora pozwala na coraz swobodniejsze ingerencje w strukturę mebla i coraz doskonalsze zacieranie śladów tych ingerencji.

²⁵ F. Arcangeli, *Tarsie*, Rzym 1942, s. 5.

²⁶ J. Krawczyk, *Badania naukowe w analizie i konserwacji mebli zabytkowych*, „Ochrona zabytków” 1992, nr 1-2, ss. 37-41.

Zwiększa to oczywiście ryzyko transformacji i zafalszowanie mebli i przyczynia się do przesunięcia akcentów z analizy problemów konserwatorskich zabytków na aspekt technologiczny procesu konserwatorskiego. Jest to zjawisko tym bardziej niepokojące, że dokonujący się w naszej epoce proces uprzedmiotowienia dzieł sztuki nie ominął dziedziny mebli zabytkowych, które często są traktowane jako lokata kapitału, lub też stają się obiektem spekulacji. Istnieje więc ciągłe zagrożenie zastąpienia w procesie konserwatorskim logiki naukowej analizy przez logikę komercji, która prowadzi bezpośrednio w stronę zabiegów dających się bez trudu sklasyfikować jako renowacja, restauracja, modyfikacja czy fałszerstwo.

Zawód — konserwator mebli zabytkowych

Przypadający na lata osiemdziesiąte wzrost udziału badań naukowych w analizie i konserwacji mebli zabytkowych, jak również tendencje do podporządkowania prac konserwatorskich na meblach ogólnym normom etycznym i organizacyjnym przyjętym w ochronie zabytków skłaniają do pogłębionej refleksji nad kwalifikacjami i kompetencjami konserwatora mebli.

Rzemieślnik odwołujący się do wielowiekowej tradycji konstruowania, naprawiania, odnawiania i przerabiania mebli przestaje być niepodważalnym autorytetem rozstrzygającym o charakterze i zakresie przeprowadzonych prac. Zakwestionowany zostaje nie tylko jakiś zakres wiedzy i umiejętności wypracowanych przez wiele pokoleń stolarzy, snycerzy, pozłotników, intarsjatorów i tapicerów, lecz również zbiór pewnych zasad etycznych składających się

na ich tradycję zawodową. W takich krajach, jak Niemcy, Francja, Włochy, Szwecja czy Austria coraz częściej muzea, właściciele wielkich kolekcji, a nawet osoby prywatne powierzają meble zabytkowe wyspecjalizowanym pracownikom, których personel rekrutuje się spośród absolwentów szkół konserwatorskich. Nie można jednak mówić o bezkonfliktowej wymianie pokoleń. Spory o techniki konserwatorskie, o kompetencje i uprawnienia przenoszą się z warsztatów i pracowni na teren kongresów konserwatorskich, przedostają się na łamy prasy specjalistycznej. Ten swoisty kryzys tożsamości zawodowej przejawia się również w dyskusjach o etyce konserwatorskiej. Niestety brak dystansu wobec poruszanych problemów (wynikający jakże często z przesłanek ekonomicznych), brak zobiektywizowanego systemu odniesień ograniczają w znacznej mierze możliwości konstruktywnej wymiany poglądów, oceny poszczególnych działań, czy argumentacji dokonanych wyborów.

Wydaje się jednak, że uwzględnienie przez szkolnictwo konserwatorskie zmian strukturalnych i merytorycznych zachodzących w dziedzinie ochrony mebli zabytkowych powinno już w niedalekiej przyszłości doprowadzić do wykształcenia nowego pokolenia konserwatorów. Będą oni musieli umieć rozwiązywać problemy konserwatorskie mebli w duchu poszanowania ich wartości dokumentarnych, będą wzbogacać swoją wiedzę i warsztat pracy o najnowsze osiągnięcia badań naukowych, nie zaprzestając przy tym twórczego dialogu z rzemieślniczą tradycją swojego zawodu.

mgr Janusz Krawczyk

FROM ARTISAN TRADITION TO SCIENTIFIC FOUNDATIONS IN THE CONSERVATION OF HISTORICAL FURNITURE

The article analyses changes in the approach to the conservation of old furniture. A classification of historical examples of intervention has produced a base for presenting the evolution of the crafts tradition in this field. Traditional methods, subjugated to aesthetic and utilitarian arguments, as a rule contradict the postulate of protecting the historical substance and thus contribute to depriving the furniture of its documentary worth. The new conception

of protecting historical furniture, with the coparticipation of the exact sciences, refers to the general premises of the protection of cultural goods. The effectiveness of this branch of protection depends on discovering an organizational framework for new forms of conservation as well as on taking into account in training the various structural and contentual changes in this domain.